

**Протидія злочинам,
пов'язаним із сутенерством
або втягнення особи в заняття
проституцією**

У монографічному дослідженні здійснено історичний аналіз генезису правової протидії проституції як соціальному явищу та породжуваним нею кримінальним правопорушенням – сутенерству та втягненню особи в заняття проституцією. Визначено поняття та структуру оперативно-розшукової характеристики даного злочину. Встановлено основні причини та умови, що обумовлюють вчинення сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією й розглянуто питання оперативно-профілактичних заходів щодо запобігання та недопущення вказаних кримінальних правопорушень.

З'ясовано основні напрямки та об'єкти виявлення правопорушень, розроблено порядок фіксації фактів злочинної діяльності та особливостей проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо злочинів, пов'язаних з сутенерством або втягненням особи в заняття проституцією;

Монографічне дослідження призначене для слідчих та оперативних підрозділів, професорсько-викладацького складу, слухачів і курсантів навчальних закладів юридичного профілю.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1	
ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З СУТЕНЕРСТВОМ АБО ВТЯГНЕННЯМ ОСОБИ В ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ	7
1.1. Ретроспективний аналіз боротьби зі злочинами, пов'язаними з сутенерством або втягненням особи в заняття проституцією	7
1.2. Оперативно-розшукова характеристика кримінальних правопорушень, пов'язаних із сутенерством або втягненням особи в заняття проституцією	23
РОЗДІЛ 2	
ПОПЕРЕДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З СУТЕНЕРСТВОМ АБО ВТЯГНЕННЯМ ОСОБИ В ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ	54
2.1. Виявлення причин і умов кримінальних правопорушень, пов'язаних з сутенерством або втягненням особи в заняття проституцією	54
2.2. Профілактичні заходи щодо запобігання та недопущення вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з сутенерством або втягненням особи в заняття проституцією	75
РОЗДІЛ 3	
ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА ФІКСАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ СУТЕНЕРСТВОМ АБО ВТЯГНЕННЯМ ОСОБИ В ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ.....	92
3.1. Виявлення фактів злочинної діяльності, пов'язаної з сутенерством або втягненням особи в заняття проституцією	92
3.2. Фіксація фактів сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією та особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій.....	117
ВИСНОВКИ.....	132
ДОДАТКИ	137

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗУ	Закон України
КК	Кримінальний кодекс
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
МВС	Міністерство внутрішніх справ
ОВС	органи внутрішніх справ
ОРД	оперативно-розшукова діяльність
ДБЗПТЛ	Департамент по боротьбі зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми
ГУБОЗ	Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю
ДКР	Департамент карного розшуку
ГСУ	Головне слідче управління
УКМСД	Управління кримінальної міліції у справах дітей
УБНОН	Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків

ПЕРЕДМОВА

Проблема боротьби з проституцією та породжуваними нею небезпечними злочинними проявами – втягненням у заняття проституцією та сутенерством була актуальною впродовж усього розвитку суспільства. Не втратила вона своєї актуальності й сьогодні, що визначається як певною тенденцією до падіння морально-духовної культури громадян, так і стрімким зростанням кількості кримінальних правопорушень, пов'язаних із сутенерством і втягненням особи в заняття проституцією, які характеризуються високою латентністю та складністю розкриття і розслідування, що в результаті дозволяє їм, незважаючи на високий ступінь суспільної небезпеки, залишатися в більшості випадків невиявленими і становити лише незначний відсоток у загальній структурі злочинності в країні.

Багатовікова історія людства засвідчила, що введення суворих санкцій з метою боротьби з проституцією не здатне ефективно вплинути на її викорінення, оскільки остання існує в суспільстві незалежно від напрямів її правового регулювання. Тому законодавець, декриміналізувавши проституцію, залишив об'єктом кримінальної відповідальності втягнення в заняття нею та сутенерство, тому що проблема боротьби з ними має гострий характер та потребує вирішення всіма наявними у суспільства засобами, адже можливість неодноразового використання злочинцями потерпілого у вчиненні зазначених кримінальних правопорушень, при цьому високий рівень латентності, конспірації, небажання потерпілих іти на контакт із правоохоронними органами, стабільний попит на секс-послуги та прагнення кримінальних структур зайняти міцні позиції на вказаному напрямку діяльності сприяють стрімкому прориву в сферу злочинного збагачення такого напрямку тіньового бізнесу як сутенерство та втягнення в

заняття проституцією. У зв'язку з викладеним, особливого значення набуває оперативно-розшукова діяльність, унаслідок комплексного та обґрунтованого застосування методів і заходів якої можлива ефективна профілактика, попередження, виявлення та документування зазначеної категорії складних і ретельно замаскованих кримінальних правопорушень.

Проте, як свідчать статистичні дані та результати проведеного дослідження, боротьба з сутенерством та втягненням в заняття проституцією ведеться не достатнім чином, оскільки їх кількість має стійку тенденцію до збільшення: 2009 рік – 259 кримінальних правопорушень, 2010 рік – 264, 2011 рік – 266, 2012 рік – 330, 2013 рік – 370, 2014 рік – 347.

У певній мірі така ситуація обумовлена соціально-економічними причинами, недосконалістю діючого законодавства, постійними структурними змінами правоохоронних органів, покликаних вести боротьбу із зазначеною категорією кримінальних проявів, їх неналежним матеріальним, технічним, науково-методичним забезпеченням. Проте, існує низка проблемних питань, що мають оперативно-розшуковий характер і нерозв'язаність яких негативно відображається на виявленні та розкритті фактів сутенерства або втягнення в заняття проституцією.

Саме необхідність вирішення актуальних проблемних питань щодо формування ефективного механізму протидії оперативними підрозділами органів внутрішніх справ сутенерству та втягненню особи в заняття проституцією стала визначальною при підготовці монографічного дослідження.

РОЗДІЛ 1

ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З СУТЕНЕРСТВОМ АБО ВТЯГНЕННЯМ ОСОБИ В ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ

1.1. Ретроспективний аналіз боротьби зі злочинами, пов'язаними з сутенерством або втягненням особи в заняття проституцією

Проблема заняття проституцією та її експлуатації третіми особами вже давно набула міжнародного характеру, проте останнім часом вона зазнала особливого загострення, адже має тенденцію до неухильного зростання, а її негативні наслідки є дуже багатосторонніми.

Проституція – це загальносвітове явище з глибокими історичними коренями. В умовах цивілізованого суспільства проституція перетворилася в серйозну проблему. Маючи біологічну основу, проституція не має аналогів у тваринному світі й являє собою чисто людський феномен.

Сутності зазначеного явища, соціально-правовими аспектами виникнення та існування проституції у різні часи та епохи, ставленням влади до неї, питанням її профілактики велику увагу приділяли мислителі, вчені, діячі культури та мистецтва минулого, зокрема В. М. Броннер, Ам-Рін Отто Генне, М. Н. Гернет, В. Дерюжинський, Є. Дюпуї, Ч. Ломброзо, Ф. Реньо, В. М. Тарновський, С. С. Шашков та інші.

Розглядаючи питання проституції в історичному аспекті, можна дійти висновку, що вона має тривалу історію, впродовж якої ставлення до неї з боку держави було неоднаковим, а іноді навіть полярним: від офіційного дозволу до заборони, котра супроводжувалася жорстокими репресіями.

Вивчення генези вказаного явища, історичних умов його виникнення і шляхів законодавчого регулювання є неодмінно важливим для з'ясування думки суспільства щодо проституції та її зміни в процесі розвитку суспільства, адже аналіз минулого є підґрунтям не лише для з'ясування теперішнього становища, але й для отримання прогностичної відповіді про майбутнє.

Розглядаючи такі кримінально карані прояви як сутенерство та втягнення особи у заняття проституцією, слід зазначити, що останні тісно пов'язані як з іншими кримінальними правопорушеннями, які посягають на моральність (створення або утримання місць розпусти і звідництво, створення порнографічної продукції), так і безпосередньо з самою проституцією, на основі якої вони існують та розвиваються.

Проституція як соціальне явище з'явилась раніше, ніж сутенерство та інші дії по забезпеченню заняття проституцією, але впродовж усього існування вказані злочинні прояви неухильно крокують поруч, адже вони породжують одне одного, тому розглядати їх розвиток, як і розвиток законодавчої боротьби з ними, варто, в нерозривному зв'язку.

На території сучасної України ще з давніх часів існували окремі нормативні акти, що містили кримінально-правові норми щодо діянь, які посягали на статеву моральність. Звичайно, до першоджерел кримінального права науковці відносять основний правовий документ того часу – Руську Правду¹. Проте, Руська Правда регулювала тільки майнові відносини в сім'ї та відносини у питанні спадкового права, тоді як всі питання щодо моральної сторони порушень у сфері статевих стосунків регулювались Статутами князів Володимира Святого та Ярослава Мудрого і вирішувались церковними судами. Так, стаття 9 «Устава Святого князя

¹ Музиченко П. П. Історія держави і права України : навч. посіб. / П. П. Музиченко. – [3-е вид., стер.]. – К. : Т-во “Знання”, КОО, 2001. – С. 41-46.

Владимира, крестившого русскую землю, о церковних судах» містить перелік посягань як власне на церковні канони, так і на освячені церквою правила у статевій сфері. Серед усього переліку діянь можливо виділити одну з основних позицій держави та церкви щодо переслідування церквою неосвяченого спільного життя чоловіка та жінки, оскільки церква визнавала статеве життя лише в освяченому нею шлюбі та присікала позашлюбні зв'язки¹.

У свою чергу, Статут князя Ярослава Мудрого про церковні суди розвиває основні ідеї, закладені в Статуті князя Володимира Святого, більшість статей якого присвячено регулюванню статевих взаємовідносин взагалі й шлюбно-сімейних стосунків зокрема².

Статтями 5 і 6 Просторової редакції передбачено відповідальність за «блуд» як незаміжньої жінки, який може бути її постійним заняттям, так і розповсюдження зазначеного положення на вдову, за що останні повинні бути віддані в дім церковний³.

Отже, зі змісту статей Статутів князів київських Володимира і Ярослава Мудрого про церковні суди слідує, що вони вперше на землях сучасної України передбачали відповідальність за злочини проти моральності у сфері статевих стосунків.

Пізніше законодавчими актами, які передбачали відповідальність за злочини проти моральності, були Литовські статuti. Так, у Статуті Великого князівства Литовського в редакції від 1588 року в артикулі XXXI, що мав назву «О казни сводням», мова йде про заняття звідництвом у вигляді ремесла, певного промислу, що стало певною новелою у порівнянні з тими нормами права, які регулювали вказану сферу статевих

¹ Российское законодательство X–XX веков : [в 9 т.]. – Т. 1. Законодательство Древней Руси. – М. : Юрид. лит., 1984. – С. 155-156.

² Российское законодательство X–XX веков : [в 9 т.]. – Т. 1. Законодательство Древней Руси. – М. : Юрид. лит., 1984. – С. 163.

³ Российское законодательство X–XX веков : [в 9 т.]. – Т. 1. Законодательство Древней Руси. – М. : Юрид. лит., 1984. – С. 195.

відносин. Відповідно до артикулу: «Желая, дабы подданные наши навсегда жили честно и не искали мерзкой корысти, противной богу и честным людям, постановляем: дабы в городах наших не были терпимы такие люди как мужска, так и женска пола, кои для бесчестной своей прибыли, обыкли подговаривать девиц, или вдов и замужних женщин к непотребству так, что хотя бы которая нибудь и могла бы вести себя добропорядочно в супружестве, однако, увлекаясь подговорами сводней, предается непотребной жизни, а посему повелеваем Воеводам и Старостам и городovým судам имать таких людей по явному удостоверению и наказывать урезанием носа, ушей, губ и изгнанием из города. Если же и после такого наказания будут питаться тем же ремеслом, то суд имеет их казнить смертью»¹.

Зі змісту вказаної законодавчої норми зрозуміло, що звідництво – це корисливий злочин «для бесчестной своей прибыли», вчинюваний у виді промислу, тоді як закінченням цей злочин вважався, коли винній особі вдалося схилити жінку до зазначеного діяння². Отже, на підставі аналізу вказаної норми можна ствердити про зародження нової норми, якою передбачено позицію держави щодо осуду не лише особи, яка безпосередньо вчиняє злочини проти моральності у сфері статевих стосунків, але й за організацію вчинення злочинів указаної категорії шляхом втягнення особи в таку діяльність і перетворення її на ремесло.

У Російській імперії, до території якої на той час входила і частина нинішніх територій України, проституція переслідувалась за законом, починаючи з 1649 р., прийняття Уложення 1649 р. царя Олексія Михайловича (1645–1675 рр.), стаття 25 Глави XXII якого передбачала відповідальність за «свады», тобто звідництво: «А будет кто мужского полу или женского, забыв страх божий и

¹ Статут Великого княжества Литовского / [пер. с польск.]. – СПб., 1811. – Ч. 2. – С. 368 с.

² Статут Великого княжества Литовского / [пер. с польск.]. – СПб., 1811. – Ч. 2. – С. 368 с.

христианский закон, учнут делати свады жонками и девками на блудное дело, а сыщется про то допряма, и им за такое незаконное и скверное дело учинить жестокое наказание, бити кнутом»¹.

У Російській імперії, до правління Петра I проституція нещадно переслідувалася, окрім того і сам Петро вважав за доцільне застосовувати проти неї жорстокі засоби. Навіть за часів Катерини II, яка відзначалася поблажливим ставленням до проституток і заснувала виховні будинки для позашлюбних дітей, проститутки нерідко переслідувалися. Зокрема, Артикул воїнський від 26 квітня 1715 р. містив главу XX «О содомовом грехе, насилии и блуде», артикули 165–177 якого передбачали злочини проти моральності у сфері статевих стосунків². Зокрема, артикул 175 наголошував: «никакие блудницы при полках терпимы не будут, но ежели оные найдутца, имеют оные без рассмотрения особ, через профоса раздеты и явно выгнаны быть», а артикул 177 вказував, що «от позорных речей и блядских песней достойно и надобно всякому под наказанием удержатись»³.

Запроваджений у 1782 році «Статут благочиння» був більш ліберальним за попередні норми, якими регулювалась вказана сфера, та відповідно до якого для публічних будинків було призначено окремі квартали в Петербурзі, забороняючи перетворювати в борделі приватні будинки, звідництво підлягало переслідуванню⁴.

Подальші зміни в регламентації боротьби зі злочинами проти моральності взагалі й статевої моральності зокрема, у

¹ Российское законодательство X–XX веков : [в 9 т.]. – Т. 3. Акты Земских соборов. – М. : Юрид. лит., 1985. – С. 250–251.

² Российское законодательство X–XX веков : [в 9 т.]. – Т. 4. Законодательство периода становления абсолютизма. – М. : Юрид. лит., 1986. – С. 358–360.

³ Российское законодательство X–XX веков : [в 9 т.]. – Т. 4. Законодательство периода становления абсолютизма. – М. : Юрид. лит., 1986. – С. 360.

⁴ Історія держави і права Росії / [Під ред. Ю. П. Титова]. – М., 2006. – С. 544 с.

Російській Імперії відбулися з прийняттям Уложенням про покарання кримінальні та виправні 1845 р., Главою IV «О преступлениях против общественной нравственности и нарушении ограждающих оную постановлений» якого передбачено відповідальність за вказаного характеру злочини. Відділення 1 зазначеної Глави, що мало назву «О соблазнительном и развратном поведении, о противоестественных пороках и сводничестве» (ст. ст. 1281–1300), у свою чергу, поділялось на два пункти – «О соблазнительном и развратном поведении и о противоестественных пороках» (ст.ст. 1281–1295) та «О сводничестве и употребляемых для того обольщениях» (ст.ст. 1296–1300)¹.

Зміст статей Уложення, свідчить про широкий перелік злочинів проти статевої моральності. Статтею 1281 передбачалась відповідальність за розпусту, тоді як ст. ст. 1282–1284 – відповідальність за різні форми створення або утримання місць розпусти. Статті 1286 і 1287 були безпосередньо спрямовані на протидію проституції, їх особливістю було те, що передбачалась відповідальність не тільки проститутток, але й чоловіків, які користуються їхніми послугами. Відповідальність за різні види звідництва передбачалась ст.ст. 1296–1300 Уложення: звідництво батьками своїх дітей (ст. 1296), чоловіками своїх жінок (ст. 1297), особами, що здійснюють нагляд за малолітніми та неповнолітніми, саме щодо цих суб'єктів (ст. 1298), будь-яке інше звідництво (ст. 1299), заняття звідництвом як ремеслом (ст. 1300)².

¹ Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. Август, 1845 // Полное собрание законов Российской империи. – [Собр. 2-е.]. – Т. XX. – Отд. 1. 1845. – СПб. : Тип. II Отделения Собственной Е.И.В. Канцелярии, 1846. – С. 838–839.

² Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. Август, 1845 // Полное собрание законов Российской империи. – [Собр. 2-е.]. – Т. XX. – Отд. 1. 1845. – СПб. : Тип. II Отделения Собственной Е.И.В. Канцелярии, 1846. – С. 838–839.

XIX століття характеризується зміною кримінально-правової політики держави по відношенню до проституції у бік її легалізації зі встановленням, з метою забезпечення контролю за цією сферою життя та зменшення її криміногенності, суворого поліцейського нагляду за нею. Так, поліція затвердила спеціальні інструкції та правила, що регламентували діяльність проститутток. Було проведено їх реєстрацію, яка полягала у відбиранні у них виду на проживання та заміні його спеціальним медичним документом. Окрім цього, заходи щодо охорони суспільної моралі передбачали певні обмеження, котрі вживалися до проститутток, зокрема, їм заборонялося відвідувати громадсько-розважальні заходи, підшукувати клієнтів на вулицях тощо. Але вказана робота щодо контролю за проституцією значно ускладнилася після відміни кріпосного права, коли жінки у пошуках заробітку поїхали у міста. У той же час місто не змогло вирішити матеріальних проблем вказаних жінок, унаслідок чого значна частина таких жінок опинилась під впливом сутенерів, які або шляхом вербування з обіцянкою легкого заробітку, або шляхом обману та викрадення паспорту залучали їх до вказаного промислу. В результаті поліцейських облав, таких жінок, які не мали паспорту, забирали у відділок за бродяжництво і ставили на облік як проститутток¹.

Зазначені зміни у політиці держави призвели до декриміналізації багатьох діянь, передбачених главою IV Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р., у зв'язку з чим у тексті Уложення 1885 р. містилось лише шість складів злочинів зазначеної категорії, серед яких щодо злочинів, пов'язаних із проституцією, залишилось лише звідництво батьків по відношенню до дітей (ст. 998),

¹ Нижник Н.С. Врачебно-полицейские комитеты Министерства внутренних дел в борьбе с сексуальной коммерцией во второй половине 19-го – начале 20-го века / Н.С. Нижник// Министерство внутренних дел России: страницы истории (1802–2002 г.г.). – СПб. : фонд «Университет», 2001. – С. 238– 242.

звідництво чоловіка по відношенню до дружини (ст. 999), звідництво, вчинене опікунами, вчителями та іншими особами, які мали доглядати малолітніх та неповнолітніх осіб (ст. 1000)¹.

У 1903 р. був виданий новий збірник кримінальних законів під назвою «Кримінальне уложення». З глави XXVII «Про непотребство» чинності набули статті, що встановлювали відповідальність за звідництво (ст. 524), за схилення особи жіночої статі шляхом насильства, погрози вбивством тощо до промислу непотребством (у сучасному розумінні проституцією) (ст. 526), за сутенерство (ст. 527), порушення правил, установлених для легального «непотребства» (ст. ст. 528–529)².

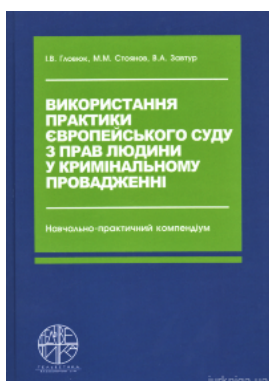
Зазначений нормативний акт мав суттєвий вплив не лише на подальший розвиток законодавства, а й на формування кримінально-правової доктрини у питаннях як протидії злочинами проти моральності, так і, зокрема, проституції. У свою чергу, подальший розвиток кримінального законодавства лише вдосконалював ті принципові концептуальні положення щодо ознак розглядуваних злочинів, які мали місце в Кримінальному Уложенні 1903 р.

Окрім того, у 1903 році було видано положення про організацію нагляду за проституцією в Імперії, згідно з яким нагляд за проституцією зосереджувався в лікарсько-поліцейському комітеті. У той же час, в окремих містах на території України, обов'язки по нагляду за проституцією покладалися, головним чином, на поліцейстерів, приставів та їх помічників. Ці поліцейські чини одноособово виконували всі функції спеціальних органів нагляду, тобто реєстрували проститутток, наглядали за їх явкою на лікарські огляди, розшукували та притягували до відповідальності жінок, які

¹ Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года. – СПб. : Изд. Н.С. Таганцевым, 1912. – С. 645–647.

² Уголовное уложение 22 марта 1903 года. – СПб. : изд. Н. С. Таганцевым, 1904. – С. 712–715.

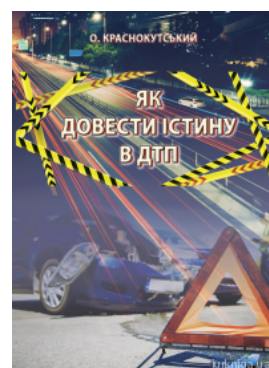
Книги, які можуть вас зацікавити

Використання практики
Європейського суду з
прав людини у
кримінальному
провадженні

Адміністративно-право
ва реформа в Україні

Як довести істину в
ДТП

Перейти до галузі права
Кримінальне право та процес

[Перейти на сайт →](#)